

23. Четырнадцатый съезд ВКП(б). Стенографический отчет. – М.: Госиздат, 1926. – 657 с.
24. Dokumente zur deutschen Geschichte 1919–1923. – Berlin: Deutscher Verl. der Wissenschaft, 1975. – 104 s.
25. Известия. 1925. 20 мая. № 113. (2446). – С. 3.
26. Stresemann, G. Vermachtnis: in 3 b / G. Stresemann – Berlin, 1932. – В. 2. – 611 s.
27. Паевский, Я. Немецкие попытки натиска на Восток в период империализма / Я. Паевский // Германская экспансия в Центральной и Восточной Европе. – М.: Прогресс, 1965. – с. 237–251.

Miazga M.M. Contradiction of the Versailles system in Central and Eastern Europe (1921–1925)

The article identifies and discusses the contradictions among countries of Central and Eastern Europe during formation and initial evolution of the Versailles system of international relations.

Keywords: Versailles System, the USSR, Poland, Germany, Treaty of Rapallo, Locarno, Rhineland Pact, interstate contradictions.

Мезга М.М. Протиріччя Версальської системи в Центрально-Східній Європі (1921–1925 рр.)

У статті виявлено та охарактеризовано протиріччя, що існували між країнами Центрально-Східної Європи в період становлення та еволюції Версальської системи міжнародних відносин.

Ключові слова: Версальська система, СРСР, Польща, Німеччина, Рапальський договір, Локарно, Гарантійний пакт, міждержавні протиріччя.

УДК 94(47+57)

А. І. Пожляцька

ФОРМУВАННЯ ОБРАЗУ РАДЯНСЬКОЇ ЖІНКИ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛЬНОЇ ГРАФІКИ СРСР У 1920-1930-Х РР.

У статті досліджується процес конструювання та трансформації візуального образу радянської жінки у періодичних виданнях СРСР 1920-1930-х рр. аналізуються методи та прийоми зображення жінок. У статті наголошується, що формування жіночого образу залежало перш за все від політичного курсу радянської держави, а періодичні видання виступили конструкторами нової ідентичності.

Ключові слова: «нова радянська жінка», робітниця, селянка, «обивателька», журнальна графіка, репрезентація, візуальна пропаганда, радянська ідеологія.

Більшовицький переворот 1917 р. та формування нової радянської держави зумовили зміни в усіх сферах життя людей. Радянська влада потребувала розробки універсальних засобів комунікації, які були б простими й зрозумілими для населення. У перше десятиліття радянської влади тривав процес розробки і створення нового символічного ряду. Важливу роль у формуванні культурного і політичного дискурсу нації відіграла радянська друкована преса. Загалом журнали як культурний феномен є одним із способів репрезентації соціальної реальності і тих культурно-ідеологічних цінностей, які склали смислове підґрунтя цього історичного періоду. При цьому вони не тільки репрезентували, але й конструювали соціальну реальність, будучи провідником офіційної ідеології і владних відносин.

Важливою частиною формування образу «нової радянської людини» було конструювання жіночого образу та ідентичності. Останнім часом інтерес вітчизняних та зарубіжних науковців до вивчення жіночої історії значно виріс. Серед українських дослідників різноманітні аспекти гендерних відносин радянського періоду вивчають О. Кісь [1; 2], О. Лабур [3], О. Пода [4], І. Ігнатенко [5], О. Стяжкіна [6] тощо.

Так, зокрема, О. Лабур досліджувала радянські журнали «Комунарка України» і «Селянка України» як історичне джерело вивчення жіночої історії. І. Ігнатенко та О. Оприско аналізували зміни у правовому та соціальному становищі жінок СРСР у 1920-1930-ті рр. та вплив радянської ідеології на уявлення про жіночу красу, а О. Пода вивчала конструювання образу жінки-героїні на сторінках журналу «Радянська жінка» 1950-х рр.

Серед зарубіжних дослідників проблему конструювання жіночого образу в епоху становлення радянської влади вивчали ряд вчених, зокрема, досить широко висвітлені питання візуальної репрезентації жінки в англомовній літературі.

Важливим внеском у дослідження жіночої візуальної історії є монографія британського історика Л. Еттвуд «Створення нової радянської жінки: жіночі журнали як конструктори жіночої індивідуальності» [7]. Авторка поставила за мету з'ясувати способи, за допомогою яких «нова жінка», в її різних втіленнях, була представлена на сторінках жіночих журналів «Робітниця» («Работница») і «Селянка» («Крестьянка»). Дослідниця відмічає, що газети і журнали були основним каналом зв'язку між комуністичною партією і народом, вони не просто висвітлювали події та політичне спрямування партії, а безпосередньо конструювали нові форми суспільних відносин та повсякденного життя.

Британський історик С. Рід у своєму дослідженні «Усі жінки Сталіна: стать і влада в радянському мистецтві 1930-х рр.» [8] здійснила аналіз експлуатування жіночих персонажів у живописі та скульптурі. Вона наголошує на тому, що широке розповсюдження жіночих образів було тісно пов'язане з просуванням культу особи Сталіна, а жіноча роль була необхідна для моделювання ідеального ставлення у душі «любові і покори». [8, с. 5]

Американська дослідниця В. Боннел вивчає історію становлення радянської іконографії, формування як жіночих, так і чоловічих образів нової радянської людини [9; 10]. До її праць звертаються як вітчизняні, так і зарубіжні історики, антропологи та соціологи. В рамках нашого дослідження важливою є стаття В. Боннел «Репрезентація жінки в ранніх радянських плакатах», що присвячена аналізу жіночого візуального образу радянського суспільства.

Серед російських дослідників необхідно виділити Т. Дашкову [11; 12], яка виділила два типи жіночої тілесності: «робітничо-селянський» і «артистичний».

Попри досить велику кількість досліджень, присвячених репрезентації жінки на сторінках радянської преси, необхідно зазначити, що більшість авторів аналізує фотографії та ілюстрації жіночих радянських журналів, спеціально не зосереджуючись на аналізі журнальної графіки як історичного джерела.

Метою статті є дослідження формування жіночого графічного образу на сторінках радянської періодики, а також аналіз трансформації цього образу.

Образ радянської жінки був сформований не одразу і мав певний ряд специфічних особливостей. Захопивши владу у 1917 р., більшовики вдалися до запозичення традиційних форм, вже напрацьованих у журнальній візуалістиці. Як зазначає В. Боннел, «на ранніх радянських плакатах з'являються пегаси, колісниці, гідри, Георгій-переможець і навіть ангели. Деякі, наприклад, художники серії плакатів «Окон Роста», експлуатували лубочний стиль (зрозумілий і звичний для пересічного глядача), інші використовували елементи фольклору, а також релігії, дореволюційного живопису, плакатів і класичних міфів» [10, с. 246].

Російський історик В. Аксьонов у своєму дослідженні прослідкував динаміку змін жіночого образу (як символу Росії) в період Першої світової війни та приходу до влади більшовиків. Він зауважив, що «жіночі образи пережили в роки світової війни трансформацію від чуттєвих і беззахисних алегоричних зображень Росії, до вольових, здатних на героїчний подвиг, так само, як і на революційний бунт, «червоних баб» [13, с. 26]. Саме таку форму репрезентації жінки запозичили більшовики в період становлення радянської влади. Також до цього образу звертались авангардисти. Зокрема, як зазначає В. Аксьонов, інша назва картини К. Малевича «Червоний квадрат» – «Живописний реалізм селянки у двох вимірах».

Політика СРСР визначила нову роль жінки у суспільстві. Робота періодичних видань будувалася відповідно зі спеціальних партійних постанов. Їх діяльність була спрямована на пропаганду ідей комунізму і залучення жінок до участі у виробничому процесі. Традиційні жіночі ролі – матері, господині, берегині – нівелюються. Відтепер жінка, перш за все, повинна служити новій державі, бути соціально активною, працювати на благо комунізму. В. Боннел зазначає, що «нові іконки робітника і селянина (жіночі та чоловічі) функціонували як символи візуальної пропаганди. Для їх розуміння не вимагалось спеціальних знань з античності та класичної міфології, на відміну від образів, заснованих на неокласичній традиції. Проте вони були символами – символами героїчних соціальних верств, які, згідно більшовицького владного нарративу, здійснили Жовтневу революцію і заклали основи соціалізму [10, с. 268].

Джерельною базою дослідження є графічні зображення у періодичних виданнях, зокрема, «Красный ворон», «Крокодил», «Бегемот», «Безбожник у станка» тощо.

Ще з 1920-х рр. на сторінках журналів з'являються зображення із закликами до активної участі жінок у громадському житті та ліквідації неписьменності, до організації жіночих відділів, до проведення культмасової роботи, здобуття професії, спеціальності тощо. Головними жіночими візуальними образами стали «робітниця» та «селянка». Ці категорії жінок зображувались по-різному. Так, у першій половині 1920-х рр. на сторінках радянських журналів почали з'являтися образи войовничих, емансипованих жінок. Нова радянська жінка-робітниця зображувалася у червоній хустинці (зав'язаній на потилиці, а не по-старому – під підборіддям), її одяг, зазвичай складався з білої блузки і темної спідниці. Як зазначає дослідниця Е. Уоттерс, «зображення жінки посилювалося чітко вираженою мовою тіла, а саме серйозним пильним поглядом і войовничим жестом руки, спрямованою вгору (тобто у потрібному політичному векторі)» [14, с. 234].

Наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. жінок вже зображували як невід'ємну частку робітничого класу. Жінку стали зображувати у штанах як символ гендерної рівності. Хоча насправді проголошення рівності жінок і чоловіків мало на меті не захист жіночих прав, а їх експлуатацію. Участь жінок у суспільному житті мала велике значення для успішного досягнення економічних цілей держави. Радянське керівництво закликала жінок думати про нові ролі і призначення: як ударниць, делегаток, стахановок. З цього часу жінки не рідко з'являються на сторінках періодичних видань як головні героїні, окремо від чоловіків. Вони уже не просто помічниці, а «ударна сила комунізму».

На відміну від зображення жінок-робітниць, реперезентація жінки-селянки супроводжувалась підкресленням її відсталості. Прикладом цього можуть слугувати графічні зображення із закликами ліквідації неписьменності. Крім цього, ідеологічна відсталість селянок підкреслювалась зображенням їх у традиційному вбранні, а хустки, зазвичай не червоного кольору, зав'язані під підборіддям. Проте, американський історик Метт Оя припускає, що «реперезентація селянки, яка була представлена традиційними гендерними ролями, стала величезною перешкодою для сільської політики партії, і якщо партійне керівництво прагнуло перетворити селянок шляхом зміни цих ролей, то воно повинно було запропонувати їм нову роль або модель, в якій вони могли бачити своє майбутнє» [15, с. 36-37]. Саме тому з середини 1920-х рр. формувався образ селянки, який відповідав політичному спрямуванню партії, зокрема, зображувалися жінки, які рекламували переваги сільськогосподарських кооперативів, а вже на початку 1930-х рр. з'явилися зображення жінок, що закликають до колективізації.

На противагу цим образам в радянських сатиричних журналах яскраво представлений образ дореволюційної жінки (старої дворянки чи міщанки) або образи т.зв. «обивательок», зокрема непманші. Жінок зображували огрядними, з короткими зачісками без головного убору, їх одяг був яскравий і модний, проте без відчуття стилю та міри, адже велика кількість аксесуарів виглядає безглуздо. Таким чином, будь-яку невідповідність ідеалам радянської держави намагались дискредитувати.

Отже, у 1920-1930-х рр. тривав процес формування візуального образу радянської жінки, який проходив в декілька етапів. Якщо на початку 1920-х рр. жінка зображувалась, як помічниця чоловіка, то вже з кінця 1920-х рр. це образ жінки на виробництві з увиразненням класової робітничо-селянської приналежності. У 1930-х рр. цей образ є невід'ємною частиною зображення радянського життя з акцентуванням колективізму і трудової героїки. З цього часу глорифікуються жінки-комуністки, будівничі соціалізму. Формування візуального образу залежало перш за все від політичного курсу партійного керівництва, а періодичні видання виступили конструкторами нової ідентичності.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Кісь О. Рецепт радянської влади і незалежності в усних автобіографіях жінок України / О. Кісь // Схід-Захід: Історико-культурологічний збірник. Вип. 11–12. – Харків, 2008. – С. 17– 28.
2. Радянська жінка: трансформації гендерної ідентичності // Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник / Наук. ред. О.Кісь, В.Мисан. – Львів: ЗУКЦ, 2012. – 332 с.
3. Лабур О. В. Масові жіночі видання "Комунарка України" та "Селянка України": джерелознавчий аспект / О. В. Лабур // Гуржіївські історичні читання. Вип. 5., 2012. – С. 91-93.
4. Пода О.Ю. Героїня часу в журналі «Радянська жінка» 50-х рр. ХХ ст.: гендерні елементи в тематичному полі біографії / О.Ю. Пода. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr/gn/2008_4/files/GN_04_2008_Poda.pdf

5. Ігнатенко І. «Ідеальна жінка»: уявлення про жіночу красу в СРСР у 1920–1930-ті роки / І. Ігнатенко, О. Оприско // Етнічна історія народів Європи. – 2014. Вип. 42. – С. 178–183. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eine_2014_42_28
6. Стяжкіна О. Жінки в історії української культури другої половини ХХ століття. Монографія / О.Стяжкіна – Донецьк, 2002. – 270 с.
7. Attwood, L. Creating the New Soviet Woman: Women's Magazines as Engineers of Female Identity, 1922–1953/L. Attwood. – New York: St. Martin's Press, 1999. – 213 pp.
8. Reid, S. All Stalin's Women: Gender and Power in Soviet Art of the 1930's / S. Reid // Slavic Review 57, no. 1 (1998) – P. 133-173.
9. Боннел В. Иконография рабочего в советском политическом искусстве / В.Боннел / Визуальная антропология: режимы видимости при социализме. –М.: ООО «Вариант», ЦСПГИ, 2009. – С. 183-214.
10. Боннел В. Репрезентация женщины в ранних советских плакатах/ В. Боннел / Визуальная антропология: режимы видимости при социализме. – М.: ООО «Вариант», ЦСПГИ, 2009. – С. 245-271.
11. Дашкова Т. Визуальная репрезентация женского тела в советской массовой культуре 30-х годов/ Т. Дашкова // Логос. 1999. № 11/12 (21). С. 131-155. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.ruthenia.ru/logos/number/1999_11_12/10.htm
12. Дашкова Т. Трансформация женских образов на страницах советских журналов 1920–1930-х годов / Т. Дашкова // Женский дискурс в литературном процессе России конца ХХ века. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/dashkova.htm
13. Аксенов В. Б. От Родины-царицы к Родине-бабе: особенности фемининной репрезентации России в годы Первой мировой войны / В. Б. Аксенов // Лабиринт. Журнал социально-гуманитарных исследований. – 2015. – С. 9–27.
14. Waters E. «The Female Form in Soviet Political Iconography, 1917-1932» in Russia's Women: Accommodation, Resistance, Transformation, ed. B. Clements, B. Engel and C. Worobec/ E. Waters – Berkeley: University of California Press, 1991. – 301 pp.
15. Matt O. From Krestianka to Udamitsa: Rural Women and the Vydvizhenie Campaign, 1933-1941/ O. Matt. – The Carl Beck Papers in Russian and East European Studies1203 (1996): P. 36-37.

Pokliatska A. I. Formation of the image of a Soviet woman on the pages of the USSR magazine graphics in 1920-1930s.

The article investigates the process of constructing and transforming of visual images of a Soviet woman in USSR periodicals in 1920-1930s and examines methods and techniques of depicting women. The article notes that the formation of the female image depended primarily on the political course of the Soviet state and periodicals functioned as designers of a new identity.

Keywords: "new Soviet woman", the worker, peasant, journal graphics, representation, visual propaganda, Soviet ideology.

Покляцкая А. И. Формирование образа советской женщины на страницах журнальной графики СССР в 1920-1930-х гг.

В статье исследуется процесс конструирования и трансформации визуального образа советской женщины в периодических изданиях СССР 1920-1930-х гг. анализируются методы и приемы изображения женщин. В статье отмечается, что формирование женского образа зависело, прежде всего, от политического курса советского государства, а периодические издания выступили конструкторами новой идентичности.

Ключевые слова: «новая советская женщина», рабочая, крестьянка, «обывательница», журнальная графика, репрезентация, визуальная пропаганда, советская идеология.

УДК 94(100:460)"1945":061.100Н

Н.І. Бойко

**«ІСПАНСЬКЕ ПИТАННЯ» НА ПОТСДАМСЬКІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ
ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ**

У статті аналізуються історичні передумови, основні етапи та вирішення «іспанського питання», визначаються його значення і місце у Ялтинсько-Потсдамській біполярній системі міжнародних відносин та роль генезі «холодної війни».